

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів

РЕФЕРАТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

за освітньою програмою «Податкова справа»

на тему: «Непрямі податки та їх роль у формуванні доходної частини
бюджетів в Україні»

Виконавець:

студент 4 курсу факультету
фінансів та банківської справи

Есенмуратов Ілмурат

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Логвіновська Світлана Іванівна

/підпис/

Одеса 2023

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Історична та економічна природа сучасних держав, як і України, полягає у тому, що їх існування не можливо без отримання доходів, які дають змогу виконувати та фінансувати ті функції, які покладаються на сучасні держави. У цілому, ефективне функціонування та реалізація усіх напрямів державної діяльності в усіх сферах обумовлюється факторами наповненості бюджетів усіх рівнів та фінансової стабільності держави взагалі. Дослідження та розгляд основних джерел наповнення бюджетної системи є актуальним аспектом розгляду ще й з огляду на те, що висока динамічність розвитку у всіх сферах сучасного суспільства впливає на важливість своєчасного аналізу та моніторингу відповідно вимогам часу з метою вчасного реагування на проблемні питання та у відповідності до реалій сучасної фінансової політики та усіх сфер її проявів: ефективна робота ринкової економіки можлива виключно за умови включення до функціонування усіх сфер формування економічної системи країни. Одним із дієвих інструментів впливу держави на механізм функціонування ринкової економіки є податки: вони виступають як важіль впливу, проте також виконують одну із важливих функцій у сучасному світі – формують доходи бюджетної системи, тобто формують фінансову базу існування країни. Поряд з тим, питання максимальної ефективності та дієвості застосування податків потребує прицільного розгляду та дослідження, тим паче в умовах кризових процесів, як війна та пандемія, адже податки є безпосереднім інструментом зменшення фінансової основи суб'єктів, поряд з формування доходної бази бюджетів для виконання державою власних функцій. Непрямі податки є не лише основною складовою при ціноутворенні та потенційним інструментом впливу на попит, але й формують основну частину доходів бюджетної системи держави. Їх істотне значення та роль у наповненні бюджетів визначає актуальність та своєчасність розгляду теми.

Належне місце в дослідженні теоретичних основ та практичних напрямів реалізації непрямого оподаткування займають наукові праці провідних вчених і практиків, зокрема, В.М. Андрущенко, О.М. Бандурка, В.В. Буряковський, О.Д. Василик, М.І. Вдовиченко, В.П. Вишневський, Т.А. Власенко, М.Я. Дем'яненко, О.М. Десятнюк, В.С. Загорський, Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, М.П. Кучерявенко, В.В. Макаренко, П.В. Мельник, В.М. Опарін, І.О. Луніна, І.О. Лютий, К.В. Павлюк, Г.О. П'ятаченко, А.М. Соколовська, В.М. Суторміна, Л.Л. Тарангул, В.М. Федоров, В.М. Федосов, С.І. Юрій та ін.

Метою роботи є дослідження теоретичних та організаційних засад системи непрямого оподаткування та розробка пропозицій щодо вдосконалення системи непрямого оподаткування в контексті формування доходної бази бюджетів в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні задачі дослідження:

- дослідити сутність та необхідність непрямих податків;
- розглянути організаційно-законодавчі засади стягнення непрямих податків до бюджетної системи;
- провести аналіз ролі непрямих податків у формуванні доходів бюджетної системи України;
- здійснити моніторинг стану надходження непрямих податків до бюджетної системи України;
- узагальнити зарубіжний досвід здійснення непрямого оподаткування;
- розробити рекомендації щодо шляхів удосконалення системи непрямого оподаткування в Україні в контексті формування доходної бази бюджетів в Україні

Об'єктом дослідження є система непрямого оподаткування.

Предметом дослідження є сукупність економічних відносин, що виникають в процесі формування доходів бюджетної системи України за рахунок надходжень від непрямих податків.

Методи дослідження. Дослідження у кваліфікаційній роботі проводилося з урахуванням взаємозалежності економічних процесів, що відбуваються в країні. Виконання поставлених задач здійснювалося за допомогою методу структурно-логічного аналізу; методу аналізу й синтезу; індукції й дедукції; історичного методу; порівняльних статистичних характеристик.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі і нормативні акти, які відносяться до сфери регулювання системи непрямого оподаткування та формують підстави для зарахування податків до бюджетної системи, а саме законодавчі акти та нормативні постанови Державної податкової служби України, Звіти Рахункової палати та Державної митної служби України, матеріали Міністерства фінансів України, Державного служби статистики України, дані інформаційно-аналітичних бюлетенів, наукова література, аналітичні матеріали тощо.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (32 найменувань) та 1-го додатку. Загальний обсяг роботи становить 78 сторінок. Основний зміст викладено на 72 сторінках. Робота містить 5 таблиць, 5 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі роботи «**Теоретичні та організаційні засади непрямого оподаткування**» досліджено теоретичні та організаційні засади непрямого оподаткування, зокрема розкрито сутність і необхідність непрямих податків, розглянуто організаційно-законодавчі основи стягнення непрямих податків до бюджетної системи..

У другому розділі роботи «**Практика формування доходів бюджетної системи України за рахунок надходжень від непрямих податків**» проаналізовано роль непрямих податків у формуванні доходів бюджетної

системи України, проведено моніторинг стану надходження непрямих податків до бюджетної системи України.

У третьому розділі роботи «**Напрямки підвищення ефективності формування доходної частини бюджетів України за рахунок непрямих податків**» проведено узагальнення зарубіжної практики непрямого оподаткування як складової формування доходів бюджетів. На основі проведеного узагальнення, запропоновано основні шляхи вдосконалення системи непрямого оподаткування в контексті формування доходної бази бюджетів в Україні.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких представлено нижче.

Непрямі податки за своїм змістом є обов'язковими платежами, які надходять до бюджетної системи країни, та виступають частиною чистого доходу, який формується під час виробництва і стягується публічно до бюджету через механізми включення в ціну продукції, товарів або послуг тоді, коли їх купують або оплачують кінцеві споживачі, які і виступають безпосередніми платниками податків на споживання. Тобто, хоча до бюджету непрямі податки надходять від виробників та інших суб'єктів, які формують та надають послуги та товари, кінцевими платниками є безпосередні споживачі. Непрямі податки формують відносини, коли виробники товарів та надавачі послуг у певному розумінні перекладають суми податків до того моменту, як кінцеву ціну не сплачує споживач.

Непрямі податки відіграють значну соціально-економічну роль та займають вагоме місце в економіці країни. По-перше, вони є виступають істотним джерелом доходів держави, їх питома вага історично значно більша, ніж частка податку на прибуток або інші прямі податки. По-друге, за допомогою податків на споживання відбувається розподіл і перерозподіл доходів та фінансових потоків між різними соціальними групами населення.

По-третє, система непрямого оподаткування впливає на процеси та обсяги виробництва, торгівлі, споживання, обумовлюючи їх зростання або, навпаки, обмежуючи їх збільшення, тобто дозволяє здійснювати регулювання руху сфер товарного обороту відповідно до стратегічних цілей розвитку економіки країни.

Виступаючи по факту прямою надбавкою до ціни, податки на споживання носять істотно виражений фіскальний характер, а також легко піддаються обліку і контролю. Практика використання податків на споживання характерна для більшості розвинених країн з ринковою економікою, застосовується у переважній більшості для обмеження певного споживання та наповнення бюджетів, а також представлена у більшості випадків наступними видами непрямих податків, а саме: акциз, податок на додану вартість та мито.

Відповідно до даних звітів Державного казначейства України та Міністерства фінансів, загальна сума доходів зведеного бюджету України за січень–грудень 2022 року становила 2196,3 млрд. грн. Навіть, з огляду на військові дії, показник доходів у 2022 році на 32,1 % більше ніж за аналогічний період 2021 року. За результатами 2022 року, значною залишається частка податкових надходжень у загальному обсязі надходжень до Зведеного бюджету України – 61,2 %.

Щодо оцінювання виконання планових показників надходжень Державного бюджету у розрізі непрямих податків протягом 2022 року, то можна констатувати, що виконання плану складало: ПДВ за I півріччя - 71,4%, за 9 місяців – 78,5%; акцизного податку з вироблених на території України товарів за I півріччя – 59,5%, за 9 місяців – 67,4%; акцизного податку з ввезених на митну територію України товарів – за I півріччя – 57,2%, за 9 місяців – 48,9%; ввізного мита – за I півріччя – 39,8%, за 9 місяців – 55,3%.

На виконання планових показників значний вплив мали військові дії та обмежувальні заходи, що вводили на території України, зокрема

комендантська година, обмеження споживання алкоголю тощо. Крім того, протягом року було запроваджено низку законодавчих актів щодо формування системи пільг з окремих непрямих податків.

У I півріччі та протягом 9 місяців 2022 року надходження ПДВ становили 194,4 і 341,1 млрд грн відповідно. Внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України та проведення вимушених заходів щодо стримування падіння економіки України, ці надходження порівняно з аналогічними періодами 2021 року становили 83,0 і 90,2 % відповідно, а виконання планових показників – 71,4 і 78,5 % відповідно.

Військова агресія Російської Федерації проти України та введення воєнного стану в Україні призвели до зменшення та часткового припинення окремими СГ виробництва, зокрема підакцизних товарів, блокування морських портів, ускладнення доставки товарів (продукції) автомобільним та залізничним транспортом, що негативно вплинуло на надходження до державного бюджету акцизного податку.

За 2020, 2021 роки планові показники надходжень до державного бюджету за показниками ввізного та особливих видів мита виконано на 106,9 та 110,1 %, за I півріччя 2022 року – ввізного мита на 39,8 %, а особливих видів мита на 75,5 %.

Проведений аналіз стану функціонування системи непрямих податків як джерела наповнення доходної частини бюджетної системи, дав змогу дійти висновку про важливість розробки пропозицій щодо підвищення ефективності функціонування непрямих податків, зокрема:

- стійке зменшення пільг зі сплати ПДВ, розширення статей податкового кодексу за рахунок внесення переліку осіб, які не є платниками ПДВ, а також внесення пропозицій щодо підвищення ставки ПДВ, в основному для товарів групи розкоші;

- запровадження системи знижених ставок ПДВ (наприклад, у межах 7–10 %) на товари і послуги, які відносяться до суспільно важливих і

корисних, як варіант розвитку такого напрямку доцільно скористатись директивами та іншими нормативними актами ЄС;

- подальше удосконалення процесів адміністрування ПДВ, зокрема адаптація та включення до європейської автоматизованої системи обміну інформацією про ПДВ – VIES VAT;

- активізація тісних комунікацій з провідними торговельними партнерами України, що підвищить ефективність виявлення фактів фіктивного та тіньового експорту, шляхом порівняння обсягів експорту, зафіксованого на українській митниці, та обсягів імпорту, задекларованного на іноземних митницях, а також активізація запровадження митного пост-аудиту;

- розробка та використання акцизних марок з більш високим рівнем захисту від підробок, а також доцільністю розробки QR кодів, що сприятиме не лише можливості прослідкувати рух алкогольної продукції від моменту виробництва до моменту її реалізації, але й дозволить кінцевим споживачам самостійно визначати легальність виробництва та реалізації обраного продукту;

- розширення переліку підакцизних товарів, шляхом започаткування практики акцизного оподаткування безалкогольних напоїв, які містять кофеїн, цукор, штучні підсолоджувачі, та є шкідливими для здоров'я; предметів розкоші, акцизного оподаткування кави; впровадження практики маркування маркерами акцизного податку підакцизних нафтопродуктів.

Запровадження запропонованих заходів сприятиме збільшенню надходжень до бюджетної системи України а також, відповідає загальній політиці використання непрямих податків для обмежувальних заходів в частині підвищення якості життя через обмеження споживання шкідливих товарів. Крім того, важливість помірною регулювання ставок непрямих податків має вагоме значення для економіки повоєнної України в частині непогіршення добробуту та максимізації ресурсної складової бюджетних

коштів для підтримки економіки в частині відбудови на нарощування після руйнацій активної фази військового протистояння.

АНОТАЦІЯ

Есенмуратов І. «Непрямі податки та їх роль у формуванні доходної частини бюджетів в Україні»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності «072 Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньою програмою «Податкова справа» – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2023.

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел.

У першому розділі кваліфікаційної роботи досліджено теоретичні та організаційні засади непрямого оподаткування, зокрема розкрито сутність і необхідність непрямих податків, розглянуто організаційно-законодавчі основи стягнення непрямих податків до бюджетної системи.

У другому розділі роботи досліджено практику формування доходів бюджетної системи України за рахунок надходжень від непрямих податків та проаналізовано їх роль у формуванні доходів бюджетної системи України.

У третьому розділі розглянуто зарубіжний досвід стягнення та функціонування непрямих податків та наведено основні шляхи вдосконалення системи непрямого оподаткування в контексті формування доходної бази бюджетів в Україні.

Ключові слова: непрямі податки, доходи бюджету, ПДВ, акцизний податок, мито

ABSTRACT

Esenmuradov I. "Indirect taxes and their role in the formation of the revenue part of budgets in Ukraine"

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty "072 Finance, banking and insurance" under the educational program "Tax Affairs" - Odesa National University of Economics. - Odesa, 2023.

The qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions, appendices and a list of used sources.

In the first section of the qualification work, the theoretical and organizational principles of indirect taxation were investigated, in particular, the essence and necessity of indirect taxes were revealed, the organizational and legislative foundations of collecting indirect taxes to the budget system were considered.

In the second part of the work, the practice of revenue formation of the budgetary system of Ukraine at the expense of revenues from indirect taxes was investigated and their role in the formation of revenues of the budgetary system of Ukraine was analyzed.

In the third chapter, the foreign experience of collecting and functioning of indirect taxes is considered and the main ways of improving the system of indirect taxation in the context of the formation of the revenue base of budgets in Ukraine are given.

Key words: indirect taxes, budget revenues, VAT, excise tax, customs duty